

עסקים ולומדים

זווית יהודית אקטואלית לקהילת אנשי העסקים

פרשת תולדות, כ"ט מרחשון תשע"ה

לפעמים גם מותר לא לדעת הכל

הרצון האנושי לדעת את העתיד עלול להפוך לחרב פיפיות * הדברים נכונים במיוחד ביחס למנהיגים הבטוחים בצדקת דרכם

מנהיג מצטייר אצל רובנו כמי שמוביל את המערכת בראשה הוא עומד בהתאם להבנתו ולהשקפת עולמו. במקרים בהם ישנם שני מנהיגים לאותה מערכת, עלול להתרחש מצב בו כל אחד מהם מושך לכיוון מנוגד. לא מדובר במציאות נדירה. בראש כל משפחה עומדים שני מנהיגים – אב ואם, שאמורים להנהיג את משפחתם יחד. בפועל, לא פעם הם חלוקים ביניהם בשאלות וסוגיות הקשורות בניהול הבית וחינוך הילדים. פרשת תולדות מציגה יכוח שכזה, בין יצחק ורבקה, הנוגע לשאלות חנוכיות.

רבקה הולכת לדרוש את ה' על דבר הריונה. תשובת ה' מפורטת למדי ובוודאי העניקה לה חומר רב למחשבה: "שני גויים בבטןך ושני לאומים ממעיך ייפרדו ולאום מלאום יאמץ ורב יעבוד צעיר". אנו, המכירים כבר את ספור יעקב ועשו, מבינים היטב את דברי ה', אולם לרבקה השומעת אותם בפעם הראשונה, הם מן הסתם נשמעו מפתיעים מאוד.

מאמצים רבים נעשו לאורך הדורות בידי הפרשנים השונים בניסיון לתרץ את אהבתו של יצחק לעשו ולהעדפתו, לכאורה, על פני יעקב. חלק מהפרשנים ראו באופיו של יצחק איש השדה, את הבסיס לחיבור לעשו איש השדה. בחיבור זה הם גם ראו את המניע בהענקת הברכה הכלכלית "מטל השמים ומשמני הארץ" דווקא לעשו. לפי פירוש זה יצחק ידע על איכותו ויתרונו הרוחני-מוסרי של יעקב, ולכן מלכתחילה חשב להעניק לו את ברכת אברהם בעלת האופי הרוחני (ברכת הזרע והארץ), כפי שאכן קורה בסופה של הפרשה לפני בריחתו של לחרן. על פי דרך זו ניתן להסביר את התערבותה של רבקה בהעברת הברכות ליעקב, כניסיון להבטיח שיעקב יזכה גם ביתרון כלכלי וגשמי לצד יתרונו הרוחני.

רש"י מעלה כיוון פרשני אחר, לפיו עשו היה רמאי הצד את אביו בפיו באמצעות שקרים, העמדת פנים וכמובן ניצול העובדה שיצחק עיוור. על פי רש"י יצחק מעוניין להעניק לעשו את הברכה מתוך חוסר הבנה בנוגע לדמותו האמתית; בעוד רבקה, היודעת היטב במי מדובר, עושה כל מאמץ כדי לסכל זאת.

כך או אחרת, השאלה שנתורה פתוחה היא: מדוע קיים חוסר תקשורת מוחלט בנושא בין יצחק ורבקה? מדוע רבקה לא שתפה אותו בנבואה שקבלה עוד כשהייתה בהריון, ובכל אפשרה לכל הסיטואציה להתרחש? הנצי"ב בפירושו וגם הרמב"ן תולים את חוסר השיתוף של רבקה ביראה שהייתה לה מיצחק ולפי הרמב"ן אף בפחד מפני רוגזו.

ננסה להציע כיוון נוסף, הנובע מידיעתה המוקדמת של רבקה בנוגע לעתיד, בייחוד ביחס לאמירה "ורב יעבוד צעיר". ניתן להניח כי הנבואה מלאה את רבקה בתחושת שליחות ורצון לסייע בקיומה. כאם המשפחה היא בוודאי גם חשה בטחון רב בהחלטתה להורות ליעקב להתחזות לעשו, וכל זה על סמך ההתגלות לה זכתה.

אך כאן יש לשאול: האמנם הועילה רבקה ליעקב בהעברת הברכה אליו? האם ניסיונה לממש את הנבואה אכן הצליח? ככל הנראה התשובה לשאלה זו היא לא.

כבר מהרגע הראשון יעקב חושש ואומר לאמו: "הבאתי עלי קללה ולא ברכה". יעקב מעדיף לדבוק במידתו, מדת האמת. לא בכדי הפכו חייו של יעקב, במידה רבה, לסיט מתמשך. בשובו של יעקב מחרן הוא נאלץ להודות בפה מלא בפני עשו כי אין בידו מאומה מהברכות. במקום טל שמים ושמני הארץ, הוא נס על נפשו. במקום שיעבדוהו עמים וישתחוו אליו לאומים הוא נאלץ לעבוד עבודת עבד בבית דודו לבן.

רש"י בפירושו לפרשת וישלח מדגיש זאת בפירושו לדברי יעקב "עם לבן גרתי – לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר. אינך כדאי לשנוא אותי על ברכת אביך שברכני הוה גביר לאחריך שהרי לא נתקיימה בי... "ויהי לי שור וחמור" – אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ וזו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ".

מהי, אם כן, משמעות הדבר? כולנו רוצים לדעת את העתיד, אם לא בידיעה מוחלטת, לכל הפחות להיות מסוגלים להסיק מתוך אירועי ההווה את מה שעוד צפוי לנו. הבעיה היא שכאשר אנו נחשפים לידיעה, אנו נופלים במלכודת הרצון להשפיע. אדם המודע לעתידו מנסה, באופן טבעי לחלוטין, לקדם ולזרז את הדרך. לרוב הרצון הזה עשוי דווקא להכשיל, או לכל הפחות, לדחות את ההגשמה.

מה היה קורה אילו רבקה לא הייתה מתערבת בשיקוליו של יצחק, ועשו היה זוכה בברכה? האם הנבואה הייתה מוכשלת? האם ידו של ה' קצרה? זאת ועוד: מי אמר לרבקה כי נבואת "רב יעבוד צעיר" אמורה היתה להתקיים עוד בימיה? מדוע היה לה ברור כי בנבואה שקבלה יש כביכול הנחייה אופרטיבית? האם לא ניתן לומר כי דווקא עיוורונו של יצחק, שכביכול מונע ממנו את ההכרה של רבקה, דווקא הוא מאפשר לו לראות דברים בצורה נכונה יותר ולהניח להם להתנהל במסלולם הטבעי על ידי הענקת ברכה שונה לכל בן? כמובן ששאלות מסוג זה (מה היה אילו) בעייתיות מאוד, ואין בידינו לענות עליהם. אך יחד עם זאת, ייתכן כי אחד המסרים שאנו מקבלים מהפרשה היא הנחייה לנהוג בזהירות מופלגת כשמדובר ברצון לדעת את העתיד. ידיעה זו לא רק שאינה מקדמת את האדם, אלא עשויה לעיתים אף להכשילו. הדברים נכונים לכל אדם ונכונים שבעתים ביחס למנהיג המשוכנע כי רק הבנתו שלו את המציאות היא הנכונה והוודאית. תחושה זו עלולה לגרום לו לפרש כל הזדמנות שנקרית בדרכו כהזמנה למימוש דרכו. לעיתים הדבר עשוי להצליח, אך ישנם פעמים בהם דווקא ההרפיה והנכונות לתת לדברים להתפתח בצורה טבעית, היא זו שתביא לתוצאות הטובות יותר.

הכותב הינו: הרב ד"ר יהודה אלטשולר

ר"מ במכון הגבוה לתורה, ומרצה בהתמחות להיסטוריה יהודית במכללת "אורות ישראל" ומרבני 'צהר'

בארגון רבני צהר חברים למעלה מ-1,000 רבנים ואנשי חינוך, הפועלים בהתנדבות לקדם זהותה היהודית של מדינת ישראל, מתוך הידברות ושותפות. ארגון רבני צהר מבוסס על עקרונות של ישרה ונאמנות למדינה, תוך מחויבות להלכה ולמסורת היהודית.

ארגון צהר מזמין אותך להיות שותף באיחוד החברה הישראלית ובעיצוב דמותה היהודית של מדינת ישראל

לתרומות ולתמיכה בפעילויות של צהר: 1800-071-414 | www.tzohar.org.il

חפשו אותנו ב-f

